

Mənəvi ucalıq

Görkəmli ədəbiyyatşunas alim, istedadlı tənqidçi, tanınmış maarif xadimi, filologiya elmləri doktoru, professor Xalid Əlimirzəyev ömür boyu yüksək ideallar uğrunda mübarizə apardı, müdrikliyə, mənəvi ucaliga yüksəldi.

"Xalid Əlimirzəyev xalqın mənəvi varlığına yaxın olmaq üçün yolların ən çətinini seçdi. Bu, ədəbiyyat yoludur. Ədəbiyyat əbədiyyətdir. Ədəbiyyat xalqın ruhuna ən doğma, ən yaxın, həm də ən çətin yoldur.

Xalid Əlimirzəyev 1932-ci ildə Azərbaycanın dilbər guşələrindən biri olan Qəbələ rayonunun Qəmərvan kəndində anadan olmuşdur. 1947-ci ildə Mirzəbəyli kənd orta məktəbini bitirib həmin ildə Bakı Dəməryol Texnikumuna qəbul olunmuşdur. Sonralar başa düşmüşdü ki, dəməryolcu olmaq onun zövqünə və gələcək məramına uyğun bir peşə deyil. Onun uşaqlıqdan ədəbiyyata böyük həvəsi vardı, şeir, hekayə yazmaq arzusu ilə yaşayırıdı. Ona görə də texnikumda oxuduğu illerdə gündəlik dərsləri ilə yanaşı, çoxlu bədii əsərlər oxuyar, tez-tez teatr tamaşalarına gedərdi.

1951-ci ildə texnikumu bitirdikdən sonra sənədlərini qəbul üçün Azərbaycan Dövlət Universitetinin filologiya fakültəsinə verir. Onun filologiya fakültəsinə qəbul olunmasının maraqlı tarixçəsi var. Qəbul imtahanlarına bir neçə gün qalmış məlum olur ki, rektor nədənsə sənədlərə qol çekməyib. O vaxt Universitetin rektoru Azərbaycanın görkəmli ziyanlarından olan Cəfər Xəndan Hacıyev, imtahan komissiyasının sədri isə tanınmış riyaziyyatçı alim Qoşqar Əhmədov idi. Qoşqar müəllimlə birlikdə rektorun qəbulundan olarkən Cəfər Xəndan müəllim onun sənədlərini göstərib texnikumu əla qiymətlərləbitirdiyini, dəməryolçuluğun şərəfli bir peşə olduğunu, ixtisasını bu sahədə daha da artırıb gözel bir mütəxəssis ola biləcəyini təkidə söyləsə də, bu genç inadından dönmür. Rektorun otağında olan, baş verənləri diqqətlə izləyən yazıçı Mir Cəlal Paşayev də ilk dəfə gördüyü gəncə dəstək olur. Suallar verərək biliyinə, qabiliyyətinə bir qədər bələd olduqdan sonra əminlikle deyir:

—Sənin yerinə olsam, onu elə buradaca əmr verib Universitetə qəbul edərəm.

—Yox, olmaz. İxtiyarım yoxdur. Qoy getsin, qayda-qanunla, halal imtahanını versin, qəbul olunsun.

—Nə olar, qoy elə olsun, —deye Mir Cəlal müəllim həmsəbəti ilə razılışır və üzünü gəncə tutaraq xeyirdə verir.

Mir Cəlal müəllimin bu əvəzsiz xeyirxahlığı, həqiqətən Xalid Əlimirzəyevin gələcəyinə uğurlu bir yol açır. O, qəbul imtahanlarını müvəffəqiyətlə verərək filologiya fakültəsinin tələbəsi olur.

Dərs dediyi bütün tələbələri kimi, Xalid Əlimirzəyevin də özüne ideal sandığı ustası, yüksək elmi-nəzəri bililiyin, müdrikliyin, alicənablığın, təmiz və saf mənəviyyatın, xeyirxahlığın, sadəliyin sahibi olan Mir Cəlal Paşayev onun beş il müəllimi, diplom və elmi işlərinin (namizədlik və doktorluq) rehbəri olmuşdur. Ömrünün sonuna qədər atalıq qayğısını ondan əsirgəməmiş, Xalid Əlimirzəyevin bir alim, şəxsiyyət, demokratik fikrili bir ziyalı kimi yetişməsində, milli mənə-

viyyatının formallaşmasına əvəzsiz xidmətləri olmuşdur. Mir Cəlal müəllimin əziz xatirəsini əbədiləşdirmək, ustası qarışındaki mənəvi borcunu yerinə yetirmək məqsədilə Xalid müəllim onun haqqında xatirələrini 2006-ci ildə çap olunmuş "Mənəvi borc" kitabında qələmə almışdır.

"Mənəvi borc" (Mir Cəlal haqqında xatirələr) kitabı Mir Cəlal Paşayevi bir alim, yazıçı, müəllim, ictimai xadim, böyük vətəndaş, eyni zamanda işçilər bir İnsan kimi yaxından tanımaq, həm də ötən əsrin 60-70-ci illərində ölkənin ali təhsil müəssisələrindəki abhavını öyrənmək üçün etibarlı mənbədir.

Keçən əsrin 50-ci illərində Universitetin filologiya fakültəsində o dövrün tanınmış, görkəmli, milli filologiya elminin başında dayanan ziyalılar—dilçi və ədəbiyyatşunas alımlar fəaliyyət göstərirdilər. Mikayıl Rəfili, Həmid Araslı, Əli Sultanlı, Mir Cəlal Paşayev, Feyzulla Qasimzadə, Cəfər Xəndan Hacıyev, Məmməd Arif, Məmməd Cəfər Cəfərov, Cəfər Cəfərov, Məmmədhüseyn Təhmasib, Hidayət Əfəndiyev, Muxtar Hüseynzadə, Məmmədağa Şirəliyev, Səlim Cəfərov, Hadi Mirzəzadə kimi müəllimlərdən aldığı biliyi və istedadı ilə fərqlənən Xalid Əlimirzəyev Universitetin ictimai həyatında fəal iştirak edir, tədbir və yiğincəqlarda maraqlı çıxışları ilə seçilirdi. 1956-ci ildə o, Universiteti bitirdikdən sonra Qəbələ rayonunda pedaqoji fəaliyyətlə məşğul olmuş, Qəmərvan, Hacıallı kənd orta məktəblərində müəllim, tədris hissə müdürü vəzifəsində çalışmışdır.

Bir neçə ildən sonra müəllimlərinin, xüsusilə diplom rəhbəri Mir Cəlal Paşayevin tövsiyəsi ilə Bakıya qayıdır, Universitetin filologiya fakültəsinin aspiranturasına daxil olur. Mir Cəlal müəllimin təklifi ilə "Mirzə Cəlilin ədəbi-tənqidli görüşləri" adlı elmi iş üzərində işleyir. Bu mövzu üzrə namizədlik dissertasiyasını vaxtından bir il əvvəl uğurla müdafiə edib "Azərbaycan dili və onun tədrisi metodikası" kafedrasında rus bölmələrinə Azərbaycan dili fənnini tədris edir, bir qədər sonra isə "Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi" kafedrasına müəllim təyin edilir.

1961-ci ildən bu kafedrada pedaqoji fəaliyyətə başlayan Xalid müəllim 50 ildən artıq "XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatı"ndan, "Ədəbiyyatşunaslığa giriş" və "Ədəbiyyat nəzəriyyəsi"ndən dərs demiş, tələbələr tərəfindən həmişə rəğbətlə qarışılan maraqlı mühazirlər oxumuşdur. Mühabizələrinin maraqlı və rəğbetlə qarışanlaşmasının başlıca cəhəti onun son dərəcə bacarıqlı müəllim olmaqla yanaşı, yüksək elmi-nəzəri səviyyəsi, gözəl natiqlik qabiliyyəti, həm də ədəbi irsimizə, ədəbi şəxsiyyətlərin yaradıcılığına, ana dilimizə məhəbbət, xalqımızın mənəvi sərvətlərinə, milli, mütərəqqi, demokratik dəyərlərimizə yiyələnmək, onu qoruyub saxlamaq kimi keyfiyyətlərə aşılamaq bacarığı ilə səciyyələnir. Mir Cəlal Paşayevin 1960-1970-ci illərdə rəhbərlik etdiyi kafedraya cəlb etdiyi gənclər—güvəndiyi tələbələr içərisində Xalid Əlimirzəyevlə bərabər, nəinki Universitetdə, respublika məqyasında müəllim, müəsir düşüncəli alim kimi tanınan, həmkarları arasında nüfuz və hörmət sahibinə çevrilən Firdidin Hüseynov, İnayet Bəktəşi, Cəlal Abdullayev, Abdulla Abbasov, Qara Nəməzov və başqaları vardi. Bu alımlar Mir Cəlal elmi-nəzəri məktəbinin görkəmli nümayəndələri olmuşlar.

Xalid Əlimirzəyev filologiya fakültəsində oxumış minlərlə tələbəyə tekçə elmin sırlarını öyrətməklə kifayətlənməmiş, gənc nəslin dünyagörüşünün formallaşmasına, mənəvi cəhətdən zəngin, dövlətin, xalqın, millətin təəssübünü çəkən qeyrəti vətəndaş kimi böyüməsinə çalışmışdır. O, eyni zamanda filologiya elmi sahə-

sində yüksək ixtisaslı kadrların hazırlanmasında mühüm xidmətlər göstərmiş, elmin çətin yollarında irəliləyən gənc tədqiqatçıların əlindən tutaraq onlara arxa, dayaq olmuş, düzgün istiqamət vermişdir. "Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi" kafedrasının aspirant və doktorantı olan onlarca ədəbiyyatşunasın yetişməsində Xalid müəllimin rolü əvəzsizdir.

Xalid Əlimirzəyev 1992-1993-cü illərdə Azərbaycan Respublikası təhsil nazirinin birinci müavini vəzifəsində çalışmışdır.

Xalid Əlimirzəyev Azərbaycan ədəbiyyatı tarixinin tədqiqi, ədəbi tənqidimizin inkişafı sahəsinə böyük töhfələr vermişdir. O, 300-dən artıq elmi məqalənin, 350-dən çox publisistik yazının, 20-dən çox geniş həcmli monografiya, kitab, dərslik və dərs vəsaitinin müəllifidir. "Ədəbi qeydlər", "Problemlər və xarakterlər dramaturgiyası", "Bədii həqiqət uğrunda", "Dramaturgiyamızda ideal və qəhrəman", "Cəlil Məmmədquluzadənin ədəbi-bədii görüşləri", "Kitabi-Dədə Qorqud" dastanında şəxsiyyət və cəmiyyət problemi", "Nizami Gəncəvinin insan konsepsiyası", "Dramaturgiya, teatr və səhnə sənəti", "Siyaset və əxlaq", "Ədəbiyyatşunaslığın elmi-nəzəri əsasları" kitabı elmi ictimaiyyət tərəfindən Mikayıl Rəfili, Cəfər Xəndanın və Mir Cəlalın "Ədəbiyyat nəzəriyyəsi" dərsliklərdən sonra nəşr olunan tədris vəsaitləri içərisində ən sanallısı kimi qıymətləndirilmişdir.

Xalid Əlimirzəyev hələ gənc yaşılarından bədii yaradıcılıqla məşğul olmuş, dərin həyati müşahidələrin məhsulu olan povest, hekayə və dram əsərləri yazmışdır. 2008-ci ildə nəşr edilmiş "Bələdçi" adlı kitabda onun "Peşmanlıq", "Mehəbbət sinəğında", "İztirabın sonu", "Qoşa məzar" kimi lirik-psixoloji, "Söhbətovun yuxusu", "Gərək biləydim", "Ehtiyatda" kimi satirk hekayələri, "Bələdçi" povesti, eləcə də "Böhtan", "Zümrüd", "Yalan ayaq tutar yerməz", "Səadət sorağında", "Daşa dönmüş ürəklər" kimi dram əsərləri toplanmışdır. Müəllifin dram əsərlərindən "Səadət sorağında" Azərbaycan Dövlət Akademik Dram Teatrında, "Daşa dönmüş ürəklər" isə Bakı Bələdiyyə Teatrinin repertuarında tamaşaşa qoyulmuş və tamaşaçılar tərəfində böyük maraqla qarşılanmışdır.

Xalid Əlimirzəyevin bədii əsərlərindən ibarət daha bir kitabı 2015-ci ildə çapdan çıxmışdır. "Qarabağ harayı və ruhların үşyani" adlı kitabda Xalid müəllimin son illərdə yazdığı "Qarabağ harayı və ruhların үşyani", "Ümid çırğı", "Ax, namərd dünya", "Kimdir məqəssir", "Millətə sözüm var" kimi əsərləri toplanmışdır. Kitab Qarabağ həsrəti ilə dünyasını dəyişmiş vətənpərvər ziyanlıların məqəddəs xatirəsine ithaf olunmuşdur.

Xalid Əlimirzəyevin elmi yaradıcılığının əsas mərhələsi C.Məmmədquluzadə əsərinin öyrənilməsi, tədqiq və təhlili ilə bağlıdır. O, ömrünün böyük bir hissəsini bu nəhəng sənətkarla həsr etmişdir. 1972-ci ildə "Cəlil Məmmədquluzadənin dramaturgiyası" adlı doktorluq dissertasiyasını müdafiə etmişdir. Mirzə Cəlil əsərinin ən yaxşı tədqiqatçıları olan görkəmli alımlar Mirzə İbrahimov, Mir Cəlal, Abbas Zamanov və başqaları bu tədqiqat işi haqqında maraqlı fikirlər söyləmişlər. M.İbrahimov dövri mətbuatda çap olunmuş "Realist dramaturgiya və onun tədqiqi" adlı məqaləsində yazırıdı: "Hər bir elmi əsərin, adı bir məqalənin də qiyməti və əhəmiyyəti yalnız bundadır ki, nəzərdən keçirdiyi obyektlərə yeni fikir söyləsin, ona dərədən nəzərdən nəzər salın. Bu cəhətdən Xalid Əlimirzəyevlə bərabər, nəinki Universitetdə, respublika məqyasında müəllim, müəsir düşüncəli alim kimi tanınan, həmkarları arasında nüfuz və hörmət sahibinə çevrilən Firdidin Hüseynov, İnayet Bəktəşi, Cəlal Abdullayev, Abdulla Abbasov, Qara Nəməzov və başqaları vardi. Bu alımlar Mir Cəlal elmi-nəzəri məktəbinin görkəmli nümayəndələri olmuşlar.

Xalid Əlimirzəyev filologiya fakültəsində oxumış minlərlə tələbəyə tekçə elmin sırlarını öyrətməklə kifayətlənməmiş, gənc nəslin dünyagörüşünün formallaşmasına, mənəvi cəhətdən zəngin, dövlətin, xalqın, millətin təəssübünü çəkən qeyrəti vətəndaş kimi böyüməsinə çalışmışdır. O, eyni zamanda filologiya elmi sahə-

sində yüksək ixtisaslı kadrların hazırlanmasında mühüm xidmətlər göstərmişdir.

Monoqrafiyada Nizaminin insan konsepsiyası, humanist dünyagörüşü, heç vaxt qiymətini itirməyən, söz, fikir, hikmət xəzinəsi olan ədəbi ərsi, poeziya və sənet haqqında fikirləri, nəzəri müləhizələri "Nizami yaradıcılığında insanın mənəvi dünyası və bəşəri mahiyyəti", "Nizaminin dini və dünyəvi görüşləri", "Nizaminin məhəbbət fəlsəfəsi", "Nizaminin hökmər və dövlət konsepsiyası", "Nizaminin poetik görüşləri" adlı fesilərdə geniş elmi şərhini tapmışdır.

Xalid Əlimirzəyevin nəzəriyyəçi alim kimi qələmə aldığı "Ədəbiyyatşunaslığın elmi-nəzəri əsasları" adlı dərsliyi ali məktəblərin filologiya fakültəsinin tələbələri, müəllimləri, bu sahə ilə məşğul olan mütəxəssislər üçün nəzərdə tutulmuşdur. Dərslik ədəbiyyatşunaslıq elmini yeni və nəzəri cəhətdən fərqli yanaşmalarla zənginləşdirmişdir. "Ədəbiyyatşunaslığın elmi-nəzəri əsasları" kitabı elmi ictimaiyyət tərəfindən Mikayıl Rəfili, Cəfər Xəndanın və Mir Cəlalın "Ədəbiyyat nəzəriyyəsi" dərsliklərdən sonra nəşr olunan tədris vəsaitləri içərisində ən sanallısı kimi qıymətləndirilmişdir.

Xalid Əlimirzəyev hələ gənc yaşılarından bədii yaradıcılıqla məşğul olmuş, dərin həyati müşahidələrin məhsulu olan povest, hekayə və dram əsərləri yazmışdır. 2008-ci ildə nəşr edilmiş "Bələdçi" adlı kitabda onun "Peşmanlıq", "Mehəbbət sinəğında", "İztirabın sonu", "Qoşa məzar" kimi lirik-psixoloji, "Söhbətovun yuxusu", "Gərək biləydim", "Ehtiyatda" kimi satirk hekayələri, "Bələdçi" povesti, eləcə də "Böhtan", "Zümrüd", "Yalan ayaq tutar yerməz", "Səadət sorağında", "Daşa dönmüş ürəklər" kimi dram əsərləri toplanmışdır. Müəllifin dram əsərlərindən "Səadət sorağında" Azərbaycan Dövlət Akademik Dram Teatrında, "Daşa dönmüş ürəklər" isə Bakı Bələdiyyə Teatrinin repertuarında tamaşaşa qoyulmuş və tamaşaçılar tərəfində böyük maraqla qarşılanmışdır.

Xalid Əlimirzəyevin bədii əsərlərindən ibarət daha bir kitabı 2015-ci ildə çapdan çıxmışdır. "Qarabağ harayı və ruhların үşyani" adlı kitabda Xalid müəllimin son illərdə yazdığı "Qarabağ harayı və ruhların үşyani", "Ümid çırğı", "Ax, namərd dünya", "Kimdir məqəssir", "Millətə sözüm var" kimi əsərləri toplanmışdır. Kitab Qarabağ həsrəti ilə dünyasını dəyişmiş vətənpərvər ziyanlıların məqəddəs xatirəsine ithaf olunmuşdur.

Xalid Əlimirzəyevin də respublikamızın digər vətənpərvər ziyanlıları kimi, 1988-ci ildən başlamış milli azadlıq hərəkatının, milli birlilik, demokratiya uğrunda mübarizənin öncüllərindən biri olmuşdur. Qarabağ savaşının başladığı çətin günlərdə döyüşlər gəden bir sıra şəhər və kəndlərdə, Şuşada, Xocalıda, Malibəylidə, Kərkicahanda olmuş, xalqın dərdilə yaxından tanış olmuş, mövcud problemlərin həlli ilə çalışmışdır. O, Azərbaycanın hər zaman öz siyasi sözünü deməyi bacaran, xalqın, millətin mənafeyi keşiyində namusla dayanmış əsl vətəndaş oğlu, böyük ziyanlısı olmuşdur.

Yaşamaq yol getməkdir... Hər bir yolu sonu var, tez və ya gec o sə